

# לבעינה של תורה

שיחות שנמסרו בבית המדרש על ידי ראש הישיבה הרב ברוך וידר שליט"א



שיחה תקב

י"ז בתמוז תשפ"ד  
פרשת "פנחס"

## ”שֶׁאֵג יִשְׂאֵג עַל נְוֵהוּ”

תפילה ואבלות על כבוד שמיים



’תיקון חצות’ בבכי. הגדיל לעשות הילד אברהם יצחק, הרב זצ”ל, שהיה בוכה בכי תמרורים. אמר לו החברותא: גם אני בוכה, אבל מדוע אתה בוכה בכי רב כל כך? השיב לו הרב: אבל אני כהן!

כהן הוא ’האדם הכללי’ בעם ישראל, בפרט הרב זצ”ל שהיה מעין הכהן הגדול של תקופתנו שלאור התורה הכללית שהוא לימדנו אנו מתחנכים, ולוחמים.

”מלאכי שלום מר יבִּינֶן”  
הגמרא במסכת ברכות מתארת שמדי לילה יש שלוש משמרות ברקיע: ”אמר רב יצחק בר שמואל משמיה דרב: שלש משמרות הוי הלילה, ועל כל משמר ומשמר יושב הקדוש ברוך הוא ושואג כארי ואומר: אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין אומות העולם.”

מה היה בשמיים בשמחת תורה כשבקיבוץ בארי ובשאר יישובי העוטף התחוללו הפרעות הנוראות הללו? מה חשו מלאכי רום? אני על כל פנים יודע מה עשה האדם שבעיניי הוא מעין ’שמיים’. מו”ר

”וְאֶבְכֶּה יוֹמָם וְלַיְלָה אֶת חֲלָלֵי בֵּת עַמִּי”

אתמול ביקר בישיבה תלמיד שלמד כאן בעבר ולחם כחלק מגדוד 17 של גולני כבר בשמחת תורה. במהלך הלחימה בקיבוץ בארי הוא נחשף לכל התופת הנוראה, ומאותו יום הוא שרוי כולו בצער, בכאב ובקשיים.

כמובן שהצער והכאב הפרטיים כאשר אדם מן השורה חווה מציאות נוראה מעין זו הם הבסיס הראשוני. עם זאת, ננסה להעמיק ולהתבונן במהות הצער והכאב החולפים על האדם הכללי, בעיקר לאור התפיסה הרוחנית הכלל-ישראלית שאנו מנסים להרחיב על אודותה במהלך ’זמן קיץ’.

ודאי כשאנו מביטים על תופעה במציאות מצד המבט הכללי בענייני עם ישראל המבט נעשה עמוק ומקיף יותר. כשהרב זצ”ל היה בן שתים עשרה הוא היה נוהג ללמוד בלילות עם חברותא בן-גילו. כשהיה מגיע זמן חצות הם היו נוהגים לעצור את לימודם ושניהם היו מתיישבים לארץ ואומרים

בעוונותיהם, אולם הקב"ה עצמו בוכה על כך שנאלץ לעשות זאת ו"הגליתים לבין האומות". למרות שהיו לו את הסיבות הנכונות לפעול כך, הוא בוכה על המצב מצער זה. החורבן הוא יסוד החיסרון של סילוק שכינה מישראל, והוא גורם הצרות של כלל ישראל<sup>4</sup>. כפי שהאב מצטער יותר מילדיו, כאשר הוא נאלץ למנוע מהם דבר־מה מסיבה חינוכית או אחרת - כפי שידוע לכל מי שזכה להיות לאב - כך גם צערו של אבינו שבשמיים בזמן הגלות גדול לאין שיעור מצערנו אנו.

מסתבר אפוא שבשמחת תורה היה צער גדול בשמיים. מו"ר ר' אביגדר נבנצל שליט"א במדרגתו העליונה התחבר לצער הזה. מדרגתו של בן־עלייה, מדרגה של בן־ישיבה ובן־תורה היא לכאוב עם אבינו שבשמיים את הצער העמוק הזה. בספר 'נפש החיים' מבאר רבי חיים מוולוז'ין שזהו עומק עניין התפילה<sup>5</sup>. גם בספר 'מסילת ישרים'<sup>6</sup> בביאור מדרגת החסידות נכתב שדרך עבודתו של הרוצה להתחסד היא "שיהיה האדם עובד רק למען אשר כבודו של האדון ברוך הוא יגדל וירבה, וזה יהיה אחר שהתגבר באהבה אליו יתברך". ליהודי זה אכפת מאבא שבשמיים והוא עובד אותו על מנת שכבודו יתברך יתגדל, הוא אף מייחל שכל בני האדם יהיו כמותו ומצטער כאשר בני אדם ממעטים בכך ולא מבינים זאת ומתבוננים בראייה פרטית ומצומצמת. ראייה שכזו, גם אם היא ספוגת כאב - ואיני מזלזל בכך, חלילה - איננה ראייה בדרגה גדולה, אלא תחומה רק בגבולות ד' האמות המצומצמות, ומשכך היא מסוגלת לוותר על שלל הערכים הגדולים האחרים.

לאחר מכן, מביא 'מסילת ישרים' את דברי ה'תנא דבי אליהו'<sup>7</sup> על זאת ש"כל חכם מישראל שיש בו דברי תורה לאמתו, ומתאנח על כבודו של הקדוש

הרב אביגדר נבנצל שליט"א, חרף גילו המופלג, ישן באותו לילה על הרצפה ובזה הזדהה עם צער השכינה. אני מניח שכך הוא נהג גם בלילות שלאחר מכן, אולם על הלילה הראשון אני יודע בידיעה ברורה. מנהג מעין זה מובא בהלכות תשעה באב<sup>1</sup>: **"ויש מי שנוהג לשכב בליל תשעה באב מוטה על הארץ, ומשים אבן תחת ראשו"**. בפוסקים מבואר שעל כל אדם למצוא את הדרך להצטער במשכבו לפי עניינו. בביתנו, למשל, נהוג שלא לישון על מיטות בליל תשעה באב, אלא על גבי מזרון על הרצפה<sup>2</sup>.

לאמיתו של דבר, אבילות החורבן אינה עניין לתשעה באב בלבד, אלא עבודה לבן־עלייה במשך השנה כולה. עבודה זו מלווה את חייו של האדם הרוצה לחנך את עצמו בהתאם לתורתנו הקדושה למבט כללי, עליון ורוחני. כך מבואר בסימן הראשון ב'שלחן ערוך'<sup>3</sup>: **"המשכים להתחנן לפני בוראו יכוין לשעות שמשנתנות המשמרות, שהן בשליש הלילה ולסוף שני שלישי הלילה ולסוף הלילה, שהתפילה שיתפלל באותן השעות על החורבן ועל הגלות - רצויה. ראוי לכל ירא שמיים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש"**. נראה שלא לחינם פתח ה'טור', ובעקבותיו ה'שלחן ערוך', את סדר יומו של היהודי באבלות על חורבן בית המקדש. על אדם מישראל לחיות את חייו בצילה של אבלות זו, שתלווה בכל ימי חייו ויהיה "מיצר ודואג על חורבן בית המקדש", על הגלות ועל חסרון כבוד שמיים.

### "עלי שמך אשר חלל"

מהו הרובד העמוק שבאירועים הנוראים שהתרחשו בעוטף עזה? חילול השם ופגיעה בכבודו של מלך מלכי המלכים הקב"ה. כאמור, הגמרא מעידה כי באשמורת הלילה שואג הקב"ה כארי. הארי הוא בבחינת המלך ומסמל את הגבורה האלוקית. בגלות הגבורה האלוקית היא כארי בסוגר. היא זועקת על בניה השרויים בצער, על בניו של הקב"ה הנתונים למשיסה. אומנם "אוי להם לבנים" בגין מה שחוללו

<sup>1</sup> שלחן ערוך, אורח חיים, סימן תקנה, סעיף ב

<sup>2</sup> עיין פסקי תשובות, שם, אות ה

<sup>3</sup> אורח חיים, סימן א, סעיפים ב-ג

<sup>4</sup> עיין לוח לארץ ישראל. עיין עוד עולת ראייה, חלק א, עמוד קכז, ד"ה ותבנה: "ההכרה באה, שכל הקלקולים הפרטיים באים רק מחסרונה של הארת החיים הכלליים. חרבן בית המקדש, שנטל כבוד מבית חיינו, הוא הגורם שעולמנו נחשך, והנשמות סובלות מצרים ומחשכים".

<sup>5</sup> שער ב, פרק יא: "העיקר הגדול של ענין התפלה, שכלל כוונתה הוא לכוין רק להוסיף כח בקדושה... לשום כל כוונתו וטוהר מחשבתו בתפלתו רק להוסיף תת כח בהעולמות הקדושים, ולעורר בקולו הקול העליון לאמשכא מניה ברכאן ונהירו לכלא, להעביר רוח הטומאה מן העולם ויתוקן עולם במלכותו ית"ש, ולא על עניניו וצרכי עצמו כלל".

<sup>6</sup> פרק יט

<sup>7</sup> תנא דבי אליהו רבה, פרק ד

גדרותיה של תודעת הפרט, אפילו זו הכואבת והמיוסרת שיש לגלות לה אמפתיה.

התורה מלמדת אותנו שכאשר יהודי חי במדינת שפע משגשגת זוהי הארה של משיח בן יוסף. מדינה קטנה שרק לפני כשמונים שנה התרוממה מאפרות הקרמטוריום באושוויץ ובטרבלינקה ניצבת כיום על אותה במה עם המדינות המובילות בעולם. זהו כבוד שמיים!

אם כן, מדוע אמור להפריע לנו חסרונו של בית אחד בירושלים' (כלומר: בית המקדש), מפואר ככל שיהיה? ככל הנראה מדרגה זו, בה נבין את משמעות חסרון המקדש, נדרשת גם מאיתנו. בשל כך אנו צמים היום, על מנת שנעצור, נחשוב, נתבונן וננסה להתרומם אל הראייה האלוקית של צער השכינה, צער על עם ישראל המושפל שגלה מארצו וממקום עוזו ותפארתו השבוי עדיין ביד זרים. הלוא במצב זה לא יוכל כבוד ה' להתגלות על ישראל בצורה שלמה.

”תְּבַכֶּה נַפְשִׁי מִפְּנֵי גְדוּהוֹ”

כאמור, ה'מחבר' לימדנו להיות מיצרים ודואגים על חורבן בית המקדש. יש בדאגה זו קריאת כיוון לקראת התיקון של התוכן של האומה, של המצב הרוחני ושל המצב החומרי שלה.

כשתינוקות נשרפים בתנור זהו צער עצום עבור השכינה. יש לכאוב, לבכות ולהצטער על כך ללא גבול. אולם, יש גם לדעת שמשמעות הדבר גדולה הרבה יותר ועל המשמעות העמוקה הזו הקב"ה שואג. למען זאת נלחמים בחורי ישראל, ביניהם עשרות אלפי בני ישיבות, בני תורה ולומדיה, שנאלצו לסגור את הגמרא ולצאת להילחם. המערכה שאנו בעיצומה שונה משאר מערכות ישראל בהן עמדנו בשבעים ושש השנים האחרונות, משום שראשיתה הייתה בהשפלת כבוד שמיים וכבודם של ישראל כפי שלא היה מעולם. על זאת ידו הדווים.

כך מלמדנו ירמיהו הנביא בשם הקב"ה<sup>10</sup>: **”בְּמִסְתָּרִים תְּבַכֶּה נַפְשִׁי מִפְּנֵי גְדוּהוֹ וְדַמְעַתְּ דַּמְעָה וְתִרְדַּע עֵינַי דְּמָעָה”** - בשל מה? **”כִּי נִשְׁפָּה עֵדֶר ה'”**, מפני שיש חטופים

ברוך הוא כו', כל ימיו, ומתאוה ומיצר לכבוד ירושלים ולכבוד בית המקדש ולישועה שתצמח בקרוב ולכינוס גליות, זוכה לרוח הקודש בדבריו”.

פעמים רבות היה דורש רבנו הרב חיים דרוקמן זצ"ל את שיידרש מאיתנו כשנישאל בשמיים: הציפית לישועה בימך?<sup>8</sup>

”עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׂמֵךְ”

מדוע אנו צמים היום, ביי"ז בתמוז תשפ"ד? האם נצום מתוך חוסר דעת או מתוך מודעות לתכליתו של הצום? כך מדריך ה'משנה ברורה' על פי הרמב"ם<sup>9</sup> שיש לעשות בזמן הצומות, ולשם כך אנו מייחדים את הדברים הללו. **”ודאי צריך שיצטער תמיד צער ממש על הגלות ועל החורבן”** - על חורבן בארי, על חורבן יישובי עוטף עזה ועל הראייה העקומה שלוקים בה חלקים גדולים מעם ישראל שלא זכו לראייה הגדולה שביארנו - **”מצד מה שזה גורם מיעוט כביכול לכבודו יתברך”**, כל אלה גורמים כביכול למיעוט בגילוי כבודו יתברך, שהוא תכלית בריאת העולם. **”ויתאוה לגאולה לפי שבה יהיה עילוי לכבוד השם יתברך... ויתפלל תמיד על גאולת בני ישראל והשבת כבוד שמים לעילוי... שהרי אי אפשר לכבוד העליון להתרבות אלא בגאולתן של ישראל ובריבוי כבודם, שזה תלוי בזה באמת”**.

מופלא הוא העם שגם לאחר אלפיים שנה מהחורבן הוא ממשיך ומתאבל עליו, מופלאה היא תורתנו האלוקית המלמדת אותנו להתעלות מעל הפרטיות ומעל הצד האנושי והטבעי. אומנם צריך שיהיה לנו גם צד אנושי וטבעי, אך יחד עימו צריך האדם לסגל לעצמו מבט עליון, להתרחק מהתפיסות הפרוגרסיביות הרווחות בעולם ולהיחלץ מהשבי בין

<sup>8</sup> עיין שבת, דף לא, עמוד א. ענין בחידושים המיוחסים לר"ן, שם, ד"ה צפית: "צפית לישועה - פי' רש"י ז"ל לדברי הנביאים ע"כ. ועוד צריך לבאר **צפית לישועה בימך**. ולא אמר: 'צפית שתבוא ישועה לישראל', דמי שאינו מאמין זה אפיקורס הוא שהאפיקורסים אינן מאמינים שתבוא ישועה לעולם לישראל".

<sup>9</sup> סימן תקמט, סעיף קטן א: "וכל אלו הימים כל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהם, **כדי לעורר הלבבות לפקח על דרכי התשובה**, ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון הדברים אלו נשוב להטיב... ולכן **חייב כל איש לשום אל לבו באותן הימים ולפשפש במעשיו ולשוב בהן, כי אין העיקר התענית... ואין התענית אלא הכנה לתשובה**".

<sup>10</sup> פרק יג, פסוק יז



טובה והם מאריכים את חי, אבל הם לא יודעים שבזה הם מקצרים את חי. כמה קשה להיות כל כך קרוב, לראות ולא לנגוע.

אנו איננו במדרגה הזו, אולם עלינו לחנך את עצמנו מצד אחד להודות לבורא עולם על הזכות שנפלה בחלקנו ללמוד במקום עליון זה, ומצד שני להצטער בלב מלא יגון על המראות העגומים שאנו צופים בהם מחלוננו, ששועלים וחמורים מהלכים על שתיים מנוולים את מקום מקדשנו ומעון השכינה. ממילא מצופה מאיתנו שנצטער על כך יותר מאחרים, כמי שמתו מוטל לפניו.

### ”יִשְׁבוּ לְאֶרֶץ יְדֵמוֹ זְקַנֵי בֵּת צִיּוֹן”

ה'משנה ברורה' כותב בהלכות תשעה באב<sup>12</sup>:  
”ובכונת האר”י כתב שיתאבל בימים ההם”, ימי שלושת השבועות, ”אחר חצי היום ויבכה כמו חצי שעה”. מובא ב'לוח לארץ ישראל' שבימים אלו נוהגים אחרי תפילת מנחה לומר תיקון חצות. ראיתי דבר נפלא במהדורת 'דרשו': ה'חפץ חיים', כך כתוב שם, לא נהג לומר תיקון חצות בכל לילה, מלבד בשלושת השבועות לאחר חצות היום<sup>13</sup>.

לכן, אנו שנמצאים במצב מלחמה נתפלל לאחר תפילת מנחה החל מהיום, בעז”ה, את המזמור הראשון שנמצא בתיקון רחל, מזמור ”עַל נְהָרוֹת בְּבָל”, העוסק בחורבן בית המקדש<sup>14</sup>, ולאחר מכן את מזמור עט, שכתוב בסידורים לבכות בו על מיתת הצדיקים. צדיקים רבים נוספו להיכל שברקיע בתשעת החודשים האחרונים. נמשיך בתפילה החותמת את תיקון רחל, הנאמר בימים הללו, והחזן יסיים בפרק ”שיר המעלות” הרגיל יותר על לשוננו ותפילת 'אחינו כל בית ישראל'. נתפלל על גאולתם של ישראל בכל ההיבטים הפרטיים ועל כבודם של ישראל. נתפלל לקב”ה שיבנה את ביתו, שירומם את גאוותם של ישראל שנשבתה ויראנו מטובו ומחסדו הגדול.

וזוהו חילול כבודו יתברך. מוסיפה הגמרא בחגיגה ומלמדת אותנו<sup>11</sup>: ”אמר רב שמואל בר אינאי משמיה דרב: מקום יש לו להקדוש ברוך הוא ומסתרים שמו”. מה הוא יתברך עושה במסתור כשלא רואים אותו, כביכול? האריה כביכול בוכה! כך מדמה זאת הנביא ירמיהו. ממשיכה הגמרא ומסבירה: ”מאי מְפַנֵּי גְוָה? אמר רב שמואל בר יצחק: מפני גאוותן של ישראל שניטלה מהם וניתנה לנוכרים”. הקב”ה בוכה בצערם של ילדיו שמושפלים, הקב”ה בוכה על כך שהרשעים בהאג מעזים לשפוט אותנו, הקב”ה בוכה על כך שמיעוט מעם ישראל המיוצג במערכת המשפט מצטרף לרשעים אלו. עלינו לתקן זאת ולהשיב שכינה למקומה, ולא להסתפק בקיטורים ובטרוניות.

מוסיפה על כך הגמרא עוד רובד: ”רבי שמואל בר נחמני אמר: מפני גאוותה של מלכות שמיים שניטלה”, והם הם הדברים, כאמור.

### ”כְּמִסְפָּד עַל הַיְחִיד”

אשאל שאלה פשוטה: למי אמור לכאוב יותר - לחייל שלחם בתופת וראה את המחזות הנוראים או שמא לזה הדר במקום מרוחק ומוטרד מחוסר הנוחות של מזג האוויר? ודאי שמי שחזה במחזות המחרידים, בשעת אמת או אפילו לאחר מכן, כאוב לאין ערוך!

מעין זאת, אנו, בני ישיבת 'הכתל' זכינו למה שאחרים לא זכו לו - ללמוד תורה מול מקום המקדש, מול הר ה' ומקום השכינה.

עם זאת, שומה עלינו שלא להיות אדישים למה שענינו רואות. מו”ר ר' אביגדר שליט”א נהג לעמוד מול חלון הישיבה או ליד ביתו במשך שעות מבלי לזוז ולהתבונן אל הר בית ה'. איני יודע אלו מחשבות היו רצות אז במוחו, מעולם לא העזתי לשאול אותו. אני משער שברגעים אלו הא חש כאב, צער או כיסופים. הגאון האדר”ת, רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים זצ”ל, חותנו של מרן הרב זצ”ל, היה רבה של ירושלים. מרוב האהבה שאהבוהו נתנו לו חדר שצופה אל מקום המקדש ורצו לשמח אותו בכך. הוא אמר על כך: הם חושבים שהם עושים לי

<sup>12</sup> סימן תקנא, סעיף קטן קג

<sup>13</sup> מובא ב'תפילה במחיצת החפץ חיים', עמוד 23, מתוך 'דוגמא מדרכי אבי', לבנו רבי לייב.

<sup>14</sup> עיין משנה ברורה, סימן א, סעיף קטן יא

<sup>11</sup> דף ה, עמוד ב